

VI. KRONIKA

MIĘDZYNARODOWE KOŁOKWIUM HISTORYCZNOPRAWNE W JABLONNIE

W dniach od 8 do 10 października 1985 r. w Jablonej odbyło się międzynarodowe kolokwium historycznoprawne nt. *Elementy romanistyczne w europejskiej kulturze prawnej XIX i początku XX w. (Biagio Brugi — Stanisław Wróblewski)*. Kolokwium, w którym udział wzięli historycy prawa polskiego, historycy prawa niemieckiego, romanisci oraz specjaliści z zakresu prawa cywilnego materialnego i procesowego z Polski, RFN, Węgier i Włoch, zorganizowała Katedra Prawa Rzymskiego Uniwersytetu Warszawskiego przy współpracy z włoską „Gruppo delle ricerche sulla storia di cultura giuridica”, pod przewodnictwem prof. Mario Talamanca — dziekana Wydziału Prawa w Rzymie.

Tematyka referatów przedstawionych na pięciu kolejnych sesjach pod przewodnictwem prof. Mario Talamanca (Rzym), prof. Juliusza Bardacha (Warszawa), prof. Elemery Pólaya (Szeged), prof. Okko Behrendsa (Getynga) i prof. Henryka Kupiszewskiego (Warszawa), koncentrowała się wokół trzech grup problemowych. Pierwsza z nich poświęcona była postaci i myśli prawniczej włoskiego romanisty i cywilisty Biagio Brugi (1855-1935), profesora zwyczajnego instytucji prawa cywilnego w Pizie i emerytowanego profesora Uniwersytetu w Padwie. B. Brugi łączył w swej pracy naukowej zainteresowania zarówno współczesnym mu prawem cywilnym, jak i prawem rzymskim, będąc wybitnym przedstawicielem włoskiej nauki prawa w obu tych dyscyplinach. Jego dorobek naukowy z zakresu prawa rzymskiego był bardzo zróżnicowany, obejmował bowiem obok podręcznika *Istituzioni di diritto romano* również szereg monografii poszczególnych instytucji, np. „*L'ambitus*” e il „*paries communis*” nella storia e nel sistema del diritto romano (Roma 1887), a także prace poświęcone losom prawa rzymskiego i jego nauczaniu po upadku Cesarstwa, np. *La scuola padovana di diritto romano nel secolo XVI* (Padova-1888).

Działalnością naukową B. Brugiego zajął się m. in. Fillipo Gallo (Turyn), który w referacie *Rapporto giuridico e costruzione del sistema nelle opere istituzionali di Biagio Brugi* omówił problem systematyzacji pojęć prawa rzymskiego i prawa cywilnego w dziełach tego uczonego, przy czym temat przedstawił na tle ogólnych poglądów szkoły historycznej na kwestię systematyki prawa. Dużo uwagi poświęcił też F. Gallo wpływowi koncepcji B. Brugiego na kształt włoskiego kodeksu cywilnego.

Z kolei Mario Talamanca (Rzym) w referacie *La sistematica del diritto delle successioni nelle opere istituzionali di Biagio Brugi* podkreślił znaczenie i wkład B. Brugiego w rozwój włoskiego prawa spadkowego, a także wskazał na wprowadzenie przez niego do współczesnego prawa cywilnego poszczególnych rozwiązań romanistycznych.

Dalsze dziedziny rozległej twórczości naukowej B. Brugiego omówili w swoich wystąpieniach: Luigi Labruna z Neapolu (*Stato e società civile in Biagio Brugi*), Francesco Grelle z Bari (*Le dottrine dei giuristi in Biagio Brugi*), Luigi Capogrossi-Colognesi z Rzymu (*Servitù e proprietà nelle opere istituzionali di Biagio Brugi*), Giovanni Nicosia z Catanii (*Proprietà e enfiteusi nelle opere istituzionali di Biagio Brugi e nella cultura giuridica italiana fra la fine dell'Ottocento e gli inizi del Novecento*). Problematyka ta jednak bynajmniej nie wyczerpuje całokształtu dorobku naukowego tego wybitnego cywilisty i romanisty.

Druga grupa wystąpień dotyczyła postaci Stanisława Wróblewskiego (1868 - 1938), jednego z najwybitniejszych polskich romanistów i cywilistów, profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego, prezesa Polskiej Akademii Umiejętności, czynnego członka Komisji Kodyfikacyjnej. Jego drogę naukową oraz ogólne osiągnięcia w dziedzinie historii prawa i prawa rzymskiego przedstawił Henryk Kupiszewski w referacie *L'opera scientifica di Stanisław Wróblewski*, podkreślając, że wśród zasług S. Wróblewskiego na szczególne uwzględnienie zasługuje m. in. zainicjowanie studiów papirologii w Polsce. Jednocześnie też referent zaprezentował najważniejsze prace S. Wróblewskiego w dziedzinie prawa cywilnego, a mianowicie komentarze do ABGB i austriackiego kodeksu handlowego oraz komentarze do polskich ustaw opracowanych przez Komisję Kodyfikacyjną. Część referatu H. Kupiszewskiego poświęcona była charakterystyce romanistycznego dorobku S. Wróblewskiego, a zwłaszcza dwóch pozycji o szczególnym znaczeniu dla rozwoju nauki prawa rzymskiego w Polsce: *Zarysu wykładu prawa rzymskiego* w 2 tomach oraz monografii *Posiadanie na tle prawa rzymskiego*.

Witold Wołodkiewicz w swoim wystąpieniu *Stanisław Wróblewski — codificatore* zajął się natomiast ogólną oceną twórczości naukowej S. Wróblewskiego, zwanego niejednokrotnie „polskim Papinianem”. Twórczość tę traktowano jako wyjątkowo oryginalną, ale bardzo trudną do zrozumienia i do przyjęcia. Referent szeroko omówił też udział S. Wróblewskiego w pracach Komisji Kodyfikacyjnej w latach 1919 - 1938, a zwłaszcza jego wkład w kodyfikację prawa handlowego, prawa międzynarodowego prywatnego, prawa autorskiego oraz udział w przygotowaniu projektów części ogólnej kodeksu cywilnego i prawa spadkowego. Przedmiotem wnikliwej analizy dokonanej przez W. Wołodkiewicza była oparta na prawie rzymskim argumentacja S. Wróblewskiego, którą można dostrzec w jego pracach cywilistycznych, jak np. *Uwagi do projektu prawa międzynarodowego prywatnego*, *Uwagi do prawa autorskiego* itd.

Bardziej szczegółowy charakter miał natomiast referat Władysława Bojarskiego *Droits réels de Stanisław Wróblewski et l'étendue du matériel utilisé*. Autor ten bowiem przedmiotem swego wystąpienia uczynił jedną z części wykładu prawa rzymskiego w ujęciu S. Wróblewskiego, a mianowicie prawa rzeczowe. Dokonawszy dokładnej analizy tej części *Zarysu*, W. Bojarski doszedł do wniosku, że podstawę jej opracowania stanowi w pierwszym rzędzie jurysprudence klasyczna, natomiast w niewielkim stopniu S. Wróblewski uwzględniał późniejszą doktrynę, a więc naukę glosatorów, postglosatorów, usus modernus i naukę XIX w. Oceniając wartość tego podręcznika W. Bojarski wskazał, że mimo to, iż powstał on ponad 60 lat temu, mógłby być użyteczny i dzisiaj dla studentów, po wprowadzeniu w przypisach odesłań do współczesnego prawa cywilnego.

Do prac S. Wróblewskiego nawiązał także Władysław Rozwadowski w referacie *Il possesso nell'unificato diritto polacco sul fondo del diritto romano*, przedstawiając szczegółowo dążenia do unormowania prawnego instytucji posiadania w Polsce niepodległej. Referent wskazał tu m.in. na pracę S. Wróblewskiego *Posiadanie na tle prawa rzymskiego*, a ponadto omówił elementy romanistyczne występujące w regulacji prawnej instytucji posiadania.

Z kolei trzecia grupa referatów dotyczyła szeroko rozumianych wpływów prawa rzymskiego na współczesne koncepcje cywilnoprawne, poczynając od XIX w. Tutaj na uwagę zasługuje wystąpienie Okko Behrendsa (Getynga) pt. *Il diritto romano e la ricerca della giustizia — Considerazioni sul concetto di ius gentium nell'antichità e nella Scuola Storica del XIX secolo*. Podkreślił on, że pojęcie ius gentium często odrzucane we współczesnej romanistyce jako wytwór szkoły historycznej pozwala na zrozumienie, jak można było rozwinąć materię prawa klasycznego w system uniwersalnego prawa rzymskiego współczesnego. Następnie zwrócił uwagę, że szkoła historyczna wraca do pojęcia ius gentium ujmowanego na wzór koncepcji Paulusa. Referent odniósł się także do poglądów Karola Marksa, który był słuchaczem C. F. von Savigny'ego, wskazując na analogie w ujęciu modelu stanu prawnego u ludów pierwotnych w dziełach Marksa i C. Savigny'ego.

Do problemów związanych ze szkołą historyczną nawiązał także Elemer Pólay (Szeged) w referacie *Die Pandektistik und die privatrechtliche Kodifizierungen und Kodifizierungsversuche in Ungarn im XIX Jahrhundert*. Referent zajął się w szczególności poglądami Savigny'ego i Thibauta na temat kodyfikacji, a następnie przedstawił sylwetkę prof. I. Franka, jako reprezentanta węgierskiej szkoły historycznej. Kolejnym problemem podniesionym przez E. Pólaya były dążenia kodyfikacyjne na Węgrzech w XIX w. oraz ich powiązanie z powstaniem z 1848 r. i upadek tych dążeń w związku z klęską powstania. Dużo uwagi poświęcił też referent próbie wprowadzenia na Węgrzech kodeksu cywilnego w 1869 r., kodyfikacji prawa małżeńskiego z 1894 r. i węgierskich ustaw handlowych z 1875 r.

Inny z węgierskich romanistów, Babor Hamza (Budapeszt), w referacie *Römisches Recht und Rechtskultur in Ungarn in der liberalen Epoche* wskazał na znaczenie Tripartity i „*Decretum Maius*” z 1486 r. w węgierskim życiu prawnym aż do 1848 r. Zdaniem referenta na Węgrzech nie miała miejsca formalna recepcja prawa rzymskiego, ale można stwierdzić występowanie elementów romanistycznych zarówno w prawie prywatnym jak i w prawie państwowym. Wśród przyczyn, które utrudniły recepcję, autor wymienił jako najważniejsze: istnienie obszernej kodyfikacji prawa zwyczajowego, jednolitość państwową Węgier, jednolitość systemu prawnego i zajęcie kraju przez Turków. W XIX w. prawo zwyczajowe, zdaniem G. Hamzy, zajmowało uprzywilejowane stanowisko, co szczególnie przejawiało się w praktyce węgierskiego wymiaru sprawiedliwości. Ustawa z 1912 r. przyczyniła się do umocnienia tej roli prawa zwyczajowego, przez które do węgierskiego prawa prywatnego przenikały zasady prawa rzymskiego.

Zagadnienia wpływów prawa rzymskiego w Niemczech przedstawił dr Heinz Mohnhaupt (Frankfurt) w referacie *Römischesrechtliche Einflüsse im ius publicum (Öffentlichen Recht) des XVIII und XIX Jahrhunderts in Deutschland*, wskazując że owe wpływy w dziedzinie ius publicum są mało zbadane, co jest wyrazem dominacji prawa prywatnego w rozwoju europejskiej kultury prawnej. Badanie tego tematu podjęli Paul Laband i Max Fleischmann na przełomie XIX i XX w. Referent omówił dalej wyodrębnienie się prawa publicznego z prawa prywatnego oraz wskazał na fakt, że prawo prywatne stanowi wzór dla ius publicum, czego przejawem jest przyjęcie pewnych metod, niektórych instytucji i terminologii.

Z kolei Jan Kodrębski w referacie *Il diritto romano nel Codice Napoleonico nella Polonia del XIX secolo* omówił rolę prawa rzymskiego w XIX w. w Polsce na przykładzie stosowania Kodeksu Napoleona, który w znacznej mierze powstał pod wpływem prawa rzymskiego. Kodeks Napoleona obowiązywał w Księstwie Warszawskim, a potem ze zmianami w Królestwie Polskim. Według referenta związek Kodeksu Napoleona z prawem rzymskim był jednym z powodów niechętniej postawy władz rosyjskich wobec niego. Zastanawiając się nad rolą prawa rzymskiego, referent doszedł do wniosku, że było ono często powoływane w podręczni-

kach i literaturze prawa cywilnego, nie korzystano z niego natomiast w praktyce sądowej. Było ono więc, zdaniem autora, raczej dekoracją, niż autentycznym narzędziem pracy przy interpretacji Kodeksu Napoleona.

Marek Kuryłowicz w referacie *Elementi romanistici e nazionali nella discussione sul profilo del diritto polacco a cavallo fra il XIX e XX secolo*, scharakteryzował polemiki, jakie toczyły się w Polsce na przełomie XIX i XX w. wokół znaczenia prawa rzymskiego w rozwoju prawa polskiego. Z jednej strony w imię budowy własnego, narodowego systemu prawa odrzucano prawo rzymskie jako kosmopolityczne; z drugiej strony głoszono konieczność oparcia się na prawie rzymskim jako łączącym polskie prawo cywilne z europejską kulturą prawną. W związku z tym autor podkreślił potrzebę intensyfikacji badań nad takimi zagadnieniami, jak: 1) wpływ szkoły historycznej prawa na rozwój prawa polskiego, 2) przyczyny niechętnego stosunku do prawa rzymskiego w Polsce w I poł. XX w., 3) wpływ doktryny endecji na stosunek do prawa rzymskiego i ocenę jego roli w Polsce oraz 4) wkład polskich romanistów i cywilistów w kształtowanie polskiego prawa cywilnego w pierwszej połowie XX w.

Z kolei Stanisław Russocki w referacie *Autour de la notion de la culture juridique* zwrócił uwagę na konieczność spojrzenia na prawo jako element kultury społecznej, co pozwoli na integrację rozproszonych wysiłków różnych dyscyplin, które oceniają prawo w rozmaitych aspektach, gubiąc jego całościowe znaczenie. Traktowanie prawa jako elementu kultury społecznej zmusza do próby zdefiniowania zjawiska określanego jako „kultura prawna”. Zdaniem autora można by było ją zdefiniować jako „spójny zespół postaw i zachowań, tak indywidualnych, jak i zbiorowych wobec obwarowanych sankcją powinności reguł postępowania narzuconych przez »autorytet« funkcjonujący w danej społeczności. Zespół ten przyswojony, podzielany, a także przekazywany innym przyczynia się, w sposób zarówno obiektywny, jak i symboliczny, do przekształcenia wybranej zbiorowości ludzkiej w odrębny, świadomy tego stanu rzeczy zespół”.

Mieczysław Żolnierczuk w referacie *Elementi romanistici nel codice civile della RDT*, przedstawił wpływy prawa rzymskiego w ustawodawstwie NRD, poszerzając w ten sposób zakres tematyczny kolokwium. Referent omówił wpływ podstawowych zasad i instytucji prawa rzymskiego na ukształtowanie zasad prawa cywilnego NRD.

Natomiast wpływy prawa rzymskiego na współczesny polski proces cywilny przedstawił Witold Broniewicz w referacie *Il concetto „diritto d'azione” nella processualistica civile polacca*, szczegółowo charakteryzując dorobek polskiej myśli prawniczej w tym zakresie.

Od powyższych referatów odbiegało nieco swoim charakterem wystąpienie Ireneusza Jakubowskiego *Walenty Dutkiewicz e la tradizione romanistica*, poświęcone ocenie dorobku naukowego Walentego Dutkiewicza, polskiego cywilisty XIX stulecia, autora wielu prac, m.in. komentarza do ustawy hipotecznej z 1818 r., który był wykorzystywany aż do 1947 r., oraz podręcznika *Prawa cywilne, jakie w Polsce od 1347 r. do wprowadzenia Kodeksu Napoleona obowiązywały*.

Był to ostatni referat w ramach kolokwium, po czym podsumowano obrady.

Jak dali temu wyraz uczestnicy dyskusji, kolokwium stanowiło niezwykle pożyteczne spotkanie pozwalające na bezpośrednią wymianę poglądów i materiałów naukowych, służące pogłębianiu kontaktów i sprzyjające podejmowaniu tematyki interesującej romanistów z różnych krajów. Ustalono także problematykę następnego kolokwium, przewidzianego na 1987 r. Jego przedmiotem ma być omówienie wkładu kolejnych wybitnych romanistów (De Ruggiero, Leon Petrażycki, Gusztar Szasza — Szwarcz, Oertman) w rozwój ogólnoeuropejskiej myśli prawniczej.

SESJA NAUKOWA „POLSKA MYŚL POLITYCZNA W ZABORZE PRUSKIM” W TORUNIU

W dniach od 8 do 9 listopada 1985 r. odbyła się w Toruniu sesja naukowa nt. „Polska myśl polityczna w zaborze pruskim”. Konferencję zorganizowano z inicjatywy Sekcji Historii Myśli Społecznej i Politycznej Oddziału PTH w Toruniu. Organizatorami sesji byli Oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego w Toruniu, Towarzystwo Naukowe w Toruniu oraz Uniwersytet Mikołaja Kopernika. Obrady odbywały się w Sali Kolumnowej w siedzibie Towarzystwa Naukowego w Toruniu.

Otwarcia sesji dokonał jej główny organizator doc. dr hab. S. Kalembka. W imieniu władz TNT powitał uczestników prof. dr hab. S. Dembiński.

Obradom przedpołudniowym pierwszego dnia sesji przewodniczył prof. dr hab. S. Salmonowicz. Referat stanowiący merytoryczne wprowadzenie do sesji, podsumowujący istniejący stan badań wygłosił prof. dr hab. W. Wrzesiński (Wrocław). Następnie referat pt. *Postawa romantyczna i organicznikowska w myśli politycznej ugrupowań polskich zaboru pruskiego do 1864 roku* — przedstawił prof. dr hab. L. Trzeciakowski (Poznań). Referat *Karol Libelt i August Cieszkowski — koncepcja pracy organicznej jako formuła patriotyzmu ofensywnego* wygłosił doc. dr hab. S. Filipowicz (Warszawa). Referat *Problem wyboru najwłaściwszej postawy Polaka czasu niewoli narodowej w ujęciu „Tygodnika Wielkopolskiego”* przedstawił doc. dr hab. S. Kalembka (Toruń). Prof. dr hab. M. Pater (Wrocław) wygłosił referat *Polska myśl polityczna na Górnym Śląsku w XIX wieku*.

W trakcie popołudniowych obrad, którym przewodniczył doc. dr hab. K. Wajda, wygłoszono trzy referaty. Dr L. Kuk (Toruń) przedstawił referat *Wątki panslawistyczne i rusofilskie w polskiej myśli politycznej zaboru pruskiego do lat siedemdziesiątych XIX wieku*, dr A. Czarnota (Toruń) *Konserwatyzm „Przeglądu Poznańskiego”*, a doc. dr hab. J. Jasiński (Olsztyn) referat *Ostródzki „Mazur” i etyka „Gazeta Ludowa” wobec problemu świadomości narodowej Mazurów*.

W dniu następnym, 9 listopada, obradom przewodniczył doc. dr hab. M. Wojciechowski. Wygłoszone zostały dwa referaty. Dr A. Juzwenko (Wrocław) przedstawił referat *Myślenie polityczne inteligencji pomorskiej w latach I wojny światowej*, a dr W. Molik (Poznań) referat *Z badań nad modelem polityczno-społecznym polskiego działacza politycznego w zaborze pruskim*. Następnie przedstawiono cztery komunikaty: mgr M. Niedzielskiej (Toruń) *Obraz polskich dążeń niepodległościowych w niemieckiej publicystyce pomorskiej w okresie Wiosny Ludów*, mgr P. Matusika (Poznań) *Kościół i katolicyzm w myśli ultramontanów poznańskich*, dra Sz. Wierchosławskiego (Toruń) *Z badań nad elitami narodowymi w zaborze pruskim w poł. XIX i początku XX wieku* oraz dra K. Bilińskiego (Toruń) *Myśl polityczna w publicystyce „Dziennika Bydgoskiego”*. Doc. dr hab. Z. Dworecki (Poznań) przesłał referat *Myśl polityczna Sejmu Dzielnicowego w Poznaniu w grudniu 1918 roku*.

W dyskusji nawiązywano bądź bezpośrednio do tez przedstawionych referatów, bądź też dyskutanci dzielili się swoimi przemyśleniami na temat badania dziejów polskiej myśli politycznej w zaborze pruskim. Wiele miejsca w dyskusji poświęcono także ogólnym problemom metodologicznym związanym z badaniami polskiej myśli politycznej. Wskazywano na specyfikę polskiej myśli politycznej w zaborze pruskim. Doc. J. Jasiński zaproponował używanie terminu *dzielnica pruska* — co nie wykluczałoby terytoriów i społeczności polskiej nie wchodzących w skład Rzeczypospolitej przed 1772 r. Wiele uwagi poświęcono problemowi *cezur czasowych* w badaniach nad dziejami polskiej myśli politycznej w zaborze pruskim, *cezur* związanych z odrębnymi uwarunkowaniami politycznymi np. znaczenie roku

1871, a nie 1863 (doc. S. Kalembka, dr W. Molik) oraz koniecznością uwzględniania w badaniach myśli politycznej zmian pokoleniowych, które wystąpiły na przełomie lat 1880/90 XIX w. (doc. S. Kalembka, dr W. Molik, dr Sz. Wierchosławski). Podniesiono problem używanych, a niejednoznacznie rozumianych pojęć, takich jak np. lojalizm, legalizm (doc. S. Filipowicz, doc. J. Jasiński, prof. M. Pater). Dyskutowano także kwestię samodzielności polskich koncepcji politycznych w zaborze pruskim w XIX stuleciu. Wskazano na ich powiązanie z kulturą niemiecką (dr Sz. Wierchosławski). Przeciwko przecenianiu wpływów niemieckich wypowiadał się prof. L. Trzeciakowski. Problem powiązania z myślą polityczną tworzoną w innych zaborach i na emigracji poruszali doc. S. Kalembka, dr L. Kuk, dr W. Molik, dr A. Czarnota. Na podobieństwo koncepcji i metod walki politycznej wypracowanych w Wielkopolsce i Irlandii wskazał dr W. Molik.

Dyskusji poddano także problem koncepcji i postaw organicznikowskich i romantyczno-irredentystycznych w myśli politycznej powstałej w zaborze pruskim. Doc. S. Kalembka wskazał na konieczność prześledzenia wpływu Wielkiej Emigracji na wyżej wymienione koncepcje oraz zbadania wpływu idei wypracowanych i upowszechnionych w zaborze pruskim na późniejsze koncepcje pozytywistów warszawskich. Na wymiennosc postawy organicznikowskiej z postawą romantyczną wskazał prof. S. Salmonowicz. Dr. A. Czarnota zanegował poznawcze wartości tradycyjnego, występującego w badaniach, słynnego podziału na postawy organicznikowskie i irredentystyczne. Z tezą tą polemizował doc. S. Filipowicz.

W dyskusji wskazywano także na potrzebę precyzyjnego ustalenia społecznych źródeł specyfiki polskiej myśli politycznej w zaborze pruskim (prof. L. Trzeciakowski, doc. S. Kalembka, dr A. Czarnota, dr W. Molik, dr Sz. Wierchosławski). Doc. S. Kalembka wskazał na tendencje powstawania lokalnych odmian koncepcji i postaw politycznych w dzielnicy pruskiej.

Miejsce w dyskusji zajął także problem konserwatyzmu w Wielkim Księstwie Poznańskim, a w szczególności konserwatywnej myśli politycznej „Przeglądu Poznańskiego”. Dr W. Molik poruszył problem reprezentatywności koncepcji głoszonych na łamach „Przeglądu Poznańskiego” dla społeczeństwa wielkopolskiego oraz zasięgu oddziaływania pisma. Dr L. Kuk zwrócił uwagę na powiązania „Przeglądu Poznańskiego” i braci Koźmianów z konserwatywnym ziemiaństwem wielkopolskim. Mgr P. Matusik wskazał na inne poza publikowaniem pisma drogi oddziaływania grupy wydawców „Przeglądu Poznańskiego”. Dr A. Czarnota zwrócił uwagę na emigracyjny w źródłach, a jednocześnie ogólnokrajowy i wielkopolski w odniesieniach charakter publicystyki politycznej autorów „Przeglądu Poznańskiego”. Dyskutanci zgodnie podkreślili konieczność szybkiego opracowania monografii myśli politycznej grupy „Przeglądu Poznańskiego”.

Konieczność doskonalenia narzędzi badawczych nad polską myślą polityczną, potrzebę precyzyjnego oddzielenia historii politycznej od historii myśli politycznej podnieśli dr dr A. Czarnota i J. Kostrzak. Wskazali na konieczność wspólnego ustalenia cech polskiej dziewiętnastowiecznej myśli politycznej. Z tezami tymi polemizował doc. S. Filipowicz, broniąc tradycyjnego rozumienia pola badawczego. Prof. prof. S. Salmonowicz i L. Trzeciakowski wskazali na wzajemne uzupełnianie się przedstawionych podejść metodologicznych.

Podsumowania obrad dokonał doc. S. Kalembka, stwierdzając, że na sesji przedstawiono stan badań i kierunki poszukiwań, a nie podsumowanie badań. Wysunął postulat zintensyfikowania prac nad dziejami polskiej myśli politycznej w zaborze pruskim. Środowisko toruńskie historyków myśli politycznej będzie starało się kontynuować tego typu spotkania. Poinformował także zebranych o działaniach na rzecz opublikowania tomu materiałów z konferencji.

SESJA NAUKOWA „MORALNOŚĆ — HISTORIA — POLITYKA — PRAWO” W TORUNIU

Dnia 7 grudnia odbyła się sesja naukowa „Moralność — historia — polityka — prawo”, zorganizowana przez Zakład Historii Doktryn Polityczno-Prawnych UMK oraz Klub im. Wiktora Kornatowskiego przy Oddziale Wojewódzkim Stowarzyszenia PAX w Toruniu. Sesja była hołdem złożonym pamięci zmarłego w 1975 r. profesora Wiktora Kornatowskiego, organizatora i kierownika Katedry Historii Doktryn Polityczno-Prawnych UMK, wieloletniego Dyrektora Instytutu Historyczno-Prawnego UMK.

Referaty wygłosili: red. Zbigniew Czajkowski (Warszawa), *Profesor Wiktor Kornatowski — uczony, działacz społeczny, człowiek*, prof. dr hab. Janusz Justyński (UMK), *Sylwetka naukowa Wiktora Kornatowskiego* (referat odczytano z powodu przebywania autora za granicą); doc. dr hab. Maria Szyszkowska (Warszawa), *Elementy filozofii dziejów w poglądach Wiktora Kornatowskiego*; prof. dr Grzegorz Leopold Seidler (Lublin), *O ideologicznym myśleniu w średniowieczu*; prof. dr hab. Wiesław Lang (UMK), *Prawo a moralność*; prof. dr hab. Janusz Gilas (UMK), *Prawo i moralność a polityka w stosunkach międzynarodowych*; dr Adam Czarnota (UMK), *Historia doktryn politycznoprawnych w ujęciu Wiktora Kornatowskiego*; doc. dr hab. Janusz Gośkowski (Wrocław), *Dzieło literackie — zwierciadło i osąd życia politycznego* (referat odczytano z powodu choroby autora).

Bogatą dyskusję podsumował prof. dr Zbigniew Zdrójkowski. Dzięki staraniom organizatorów materiały sesji zostaną opublikowane w kolejnych numerach czasopisma „Kultura — Nauka — Oświata”.

ADAM CZARNOTA (Toruń)

SPOTKANIE NAUKOWE W INSTYTUCIE HISTORII PRAWA UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO W ZWIĄZKU Z DWUDZIESTĄ ROCZNICĄ ŚMIERCI PROFESORA EDWARDA GINTOWTA

We wrześniu 1985 r. minęło 20 lat od śmierci Profesora prawa rzymskiego na Uniwersytecie Warszawskim, Edwarda Gintowta. W związku z tą rocznicą w dniu 16 grudnia 1985 r. odbyło się w Instytucie Historii Prawa UW spotkanie naukowe poświęcone przypomnieniu życia i dzieła Profesora. Wśród licznie zgromadzonych uczestników spotkania znaleźli się Jego dawni koledzy i uczniowie z Wydziału Prawa UW oraz z Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. Przybyła również Małżonka Profesora, pani Irena Gintowt.

Otwierając posiedzenie prof. Katarzyna Sójka-Zielińska przypomniła długoletnie związki E. Gintowta z Uniwersytetem Warszawskim, a także trudności i przeciwności, jakich przyszło doznawać temu niezmiernie wrażliwemu człowiekowi w czasach programowego zwalczania tych wartości, których był uosobieniem. Ale pozostawał zawsze wierny powołaniu badacza i pedagoga, pozostawiając trwałą pamięć u tych, których uczył oraz prace — małe arcydzieła formy i precyzji myśli.

Referat o drodze życiowej i twórczości naukowej E. Gintowta wygłosił Jego najbliższy uczeń i współpracownik — prof. Witold Wołodkiewicz (tekst referatu zostanie opublikowany w jednym z najbliższych numerów Czasopisma Prawno-Historycznego).

W dłuższym wystąpieniu prof. Henryk Kupiszewski podzielił się wspomnieniami swych własnych, początkowo niełatwych (ze względu na osobę swego mistrza, R. Taubenschlaga), a z biegiem czasu bardzo przyjaznych, codziennych kontaktów z Profesorem E. Gintowtem. Przechodząc do oceny Jego spuścizny naukowej zwrócił uwagę na to, że formacja naukowa Profesora E. Gintowta ukształtowana została w dużej mierze przez Jego związki z lwowską szkołą filozoficzną Kazimierza Twardowskiego. Stamtąd wyniósł zainteresowania filozofią grecką. Najważniejszym punktem Jego twórczości były badania oddziaływań Arystotelesa na formowanie się podstaw etycznych jurysprudenencji rzymskiej. Prof. H. Kupiszewski zwrócił uwagę na prekursorskie myśli E. Gintowta, które wyraził już w 1934 r. (recenzując studium Johanna Struxa na kongresie z okazji tysięczystolecia Digestów), że badania nad wpływami greckimi na prawo rzymskie otwierają zupełnie nową epokę w nauce romanistycznej. Ostatnie lata przyniosły pełne potwierdzenie tej tezy. Ciekawe były także zainteresowania profesora E. Gintowta stosowaniem metod matematycznych w naukach społecznych; próbował on stosować rachunek prawdopodobieństwa w studiach nad powstawaniem republiki rzymskiej i kompetencjami konsulów.

Ciekawe epizody z życia Profesora E. Gintowta przypomniał słuchaczom doc. Jerzy Senkowski. Mówił też o Jego stosunku do wiedzy, o umysłowości suwerennej, nie poddającej się naciskom i koniunkturam.

Prof. K. Katarzyna Sójka-Zielińska przypomniała seminaria Profesora E. Gintowta z procesu rzymskiego, w których ujawniało się Jego przekonanie o podstawowym, w badaniach nad prawem prywatnym, znaczeniu ram proceduralnych, jako sposobu ochrony praw prywatnych, co następnie znalazło wyraz w całej koncepcji Jego *Rzymskiego prawa prywatnego* wychodzącej od podziału skarg.

Dziekan Wydziału Prawa Kanonicznego ATK w Warszawie ks. doc. dr Stanisław F. Pasternak w imieniu uczestników Sesji (ks. prof. Mariana Myrcha, ks. prof. Mariana Żurowskiego) i swoim własnym przedstawił kilka szczegółów związanych z wykładami prof. E. Gintowta na Wydziale Prawa Kanonicznego ATK.

Prof. E. Gintowt zaproszony został przez ks. dziekana Stefana Biskupskiego w grudniu 1954 r. najpierw na wykłady zlecone prawa rzymskiego; następnie ks. dziekan Marian Myrcha poprosił Profesora o podjęcie pracy na pół etatu i pełnienie funkcji kierownika katedry prawa rzymskiego w ATK.

Wykłady prowadził prof. E. Gintowt do 1 X 1961 r., kiedy to zrezygnował z nich na własną prośbę.

Profesor E. Gintowt zapisał się w pamięci studentów Wydziału Prawa Kanonicznego ATK nie tylko jako wybitny znawca wykładanej dyscypliny naukowej i dużego formatu specjalista prawa rzymskiego, ale także jako prawdziwy humanista, ukazujący w wykładach szerokie perspektywy wieloaspektowej kultury antycznej. Wykłady były tym bardziej instruktywne, cenione i właściwie odbierane na Wydziale Prawa Kanonicznego, gdyż prawo kanoniczne czerpie i zachowuje do dziś wiele inspiracji z instytucji prawa rzymskiego. Wykłady te jednak, podobnie jak i egzaminy, nie były łatwe. Decydowała o tym metoda wykładania i egzaminowania stosowana przez profesora. Jeśli bowiem przy egzaminach wydawało się rzeczą zrozumiąłą, iż Profesor chciał widzieć każdą instytucję prawa rzymskiego w powiązaniu z tłem kulturowym i filozoficznym antyku, to wykłady prowadzone tą samą metodą nastroczały początkowo studentom wiele trudności w ich pełnym zrozumieniu. Były to raczej wykłady monograficzne, we właściwym rozumieniu tego słowa „uniwersyteckie”, które najdrobniejszą nawet instytucję prawa rzymskiego ukazywały wszechstronnie w jej szerokim kulturowym, filozoficznym, a nawet etycznym uwarunkowaniu i naświetleniu.

Ks. doc. S. F. Pasternak stwierdził na koniec, że wykłady i niezapomniana sylwetka prof. E. Gintowta pozostawiły na Wydziale Prawa Kanonicznego ATK — szczególnie u tych, którzy mieli szczęście być jego słuchaczami — trwałą ślad.

W nadesłanym liście prof. Władysław Sobociński wspominał, jak wiele korzystał z pracy profesora E. Gintowta *Rzymskie prawo prywatne* w swych studiach nad historią pełnomocnictwa i adwokatury, oraz jak zawsze podziwiał głęboką i prawdziwie humanistyczną wiedzę Profesora.

W liście dra Jana Rezlera zawarte zostały m. in. następujące słowa: „Był dla mnie osobiście Człowiekiem i Uczonym, któremu wiele zawdzięczam, o którym zawsze pamiętam. Jego pasje naukowe były zawsze czyste i niekoniunkturalne. Jeśli nie prowadziły nawet do wiadomych rezultatów u niego samego, udzielały się przeważnie Jego otoczeniu, czasem jako idee, zawsze jako żarliwość, ciekawość i dociekliwość oraz pracowitość połączona z wytrwałością”.

Na zakończenie zebrania do uczestników zwróciła się Pani Irena Gintowtowa ze słowami serdecznej podzięk i wdzięczności za tak żywą — mimo upływu lat — pamięć o Jej Mężu.

ELŻBIETA KOWALSKA (Warszawa)

SESJA NAUKOWA W ŚRODZIE ŚLĄSKIEJ

W dniach 14 i 15 września 1985 r., z okazji siedemsetpięćdziesięciolecia (1235 - 1985) wydania pouczenia prawnego miasta Halle dla Środy Śląskiej, odbyła się w tym mieście sesja naukowa pt. „Dzieje Środy Śląskiej i prawa średzkiego”, zorganizowana przez Muzeum Rzemiosł Drzewnych w Środzie Śląskiej, Instytut Historyczny Uniwersytetu Bolesława Bieruta we Wrocławiu oraz Towarzystwo Przyjaciół Środy Śląskiej. W programie naukowym wygłoszone zostały prelekcje: mgr Emilii Kosińskiej (Muzeum Archeologiczne we Wrocławiu) *Osadnictwo pradziejowe i wszesnośredniowieczne rejonu Środy Śląskiej*; dra Rościsława Zerebika (Archiwum Państwowe we Wrocławiu) *Dzieje Środy Śląskiej w średniowieczu*; prof. dra Zbigniewa Zdrójkowskiego (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu) *Geneza prawa średzkiego i jego rola dziejowa*; dr Marii Bláhowej (Uniwersytet Karola IV w Pradze) *Jan ze Środy kanclerz Karola IV*; prof. dra Mariana Haisiga (Uniwersytet Wrocławski) *Herb i pieczęcie Środy Śląskiej*; dra Stanisława Żygi (Uniwersytet Wrocławski) *Rozwój społeczno-gospodarczy Środy Śląskiej w okresie kapitalizmu* oraz mgra Tadeusza Kurpaskiego (Zespół Szkół w Środzie Śląskiej) *Środa Śląska w pierwszym okresie Polski Ludowej*. Ponadto wygłoszono kilka komunikatów. W programie sesji mieściło się także zwiedzenie zabytków Środy i miejscowego muzeum, w którym szczególne zainteresowanie uczestników sesji spowodował wykopany, latem tego roku w Środzie, skarb zawierający kilka tysięcy groszy praskich z pierwszej połowy XIV w. (głównie monet Jana Luksemburskiego). Uczestnicy sesji zwiedzili odbudowany klasztor cysterski w Lubiążu, zamek w Prochowicach, zabytkowy kościół obronny w Żródlach oraz ufortyfikowany dwór renesansowy w Wojnowicach.

Sesja zgromadziła około stu osób spoza Środy, w tym wielu pracowników nauki, głównie z Wrocławia, Krakowa i Katowic.

ZBIGNIEW ZDRÓJKOWSKI (Toruń)

OBRONY PRAC DOKTORSKICH

Dnia 18 listopada 1985 r. odbyła się na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu publiczna obrona pracy doktorskiej mgr Marii Woźniak, adiunkt AGAD w Warszawie. Przedmiotem obrony była rozprawa pt. *Sąd Asesorski Koronny (1537 - 1795), jego organizacja, funkcjonowanie i rola w dziejach prawa chełmińskiego i magdeburgskiego w Polsce*. Promotorem był prof. dr Zbigniew Zdrójkowski (UMK), recenzentami — prof. dr hab. Stanisław Salmonowicz (UMK) i doc. dr hab. Zygfryd Rymaszewski (UŁ).

Rada Wydziału Prawa i Administracji UMK jednomyślnie nadała mgr Marii Woźniak stopień naukowy doktora nauk prawnych.

WOJCIECH BORODZIUK (Toruń)

* *
*

Dnia 27 stycznia 1986 r. odbyła się w Instytucie Historii Prawa Uniwersytetu Warszawskiego publiczna obrona pracy doktorskiej mgr Krzysztofa Brzeškiewicza. Przedmiotem obrony była rozprawa pt. *Mazowsze pod rządem Korony w latach 1526 - 1577. Studium prawnohistoryczne*. Promotorem był prof. dr hab. Stanisław Russocki (UW), recenzentami — doc. dr hab. Wacław Uruszcak (UJ) oraz doc. dr Jerzy Senkowski (UW).

Rada Naukowa Instytutu Historii Prawa jednomyślnie nadała mgr Krzysztofowi Brzeškiewiczowi stopień naukowy doktora nauk prawnych.

WANDA SUDNIK (Warszawa)

* *
*

Dnia 18 marca 1986 r. odbyła się w Instytucie Historii Prawa Uniwersytetu Warszawskiego publiczna obrona pracy doktorskiej mgr Anny Rosner, st. asystenta w IHP UW. Przedmiotem obrony była rozprawa pt. *Sądy pokoju w Księstwie Warszawskim. Kształt prawny, funkcjonowanie, sędziowie i urzędnicy*. Promotorem była doc. dr hab. Barbara Grochulska, recenzentami zaś — prof. dr hab. Stanisław Grodziski (UJ), prof. dr hab. Władysław Sobociński (emer. prof. UW) oraz doc. dr hab. Hubert Izdebski (UW).

Rada Naukowa Instytutu Historii Prawa jednomyślnie nadała mgr Annie Rosner stopień naukowy doktora nauk prawnych.

WANDA SUDNIK (Warszawa)

* *
*

Dnia 8 kwietnia 1986 r. odbyła się przed Radą Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu publiczna obrona pracy doktorskiej mgra Aleksandra Piwka. Przedmiotem obrony była rozprawa pt. *Gmina wiejska na ziemiach polskich w okresie zaborów*. Promotorem był prof. dr Jan Wąsicki (UAM), recenzentami — prof. dr hab. Adolf Dobieszewski (ANS) i prof. dr hab. Zbigniew Leoński (UAM).

Rada Wydziału Prawa i Administracji UAM nadała mgr Aleksandrowi Piwowski stopień naukowy doktora nauk prawnych.

KRZYSZTOF KRASOWSKI (Poznań)

SPROSTOWANIE

W zeszycie drugim tomu XXXVII „Czasopisma Prawno-Historycznego”, dedykowanym Profesorowi Juliuszowi Bardachowi w 50-lecie pracy twórczej, znalazł się przykry błąd: oto w „Tabula Gratulatoria polskich historyków prawa” pominięto nazwisko prof. dra hab. Henryka Kupiszewskiego. Za to niedopatrzenie redakcja przeprasza Profesora Henryka Kupiszewskiego, który jest przyjacielem Jubilata i stałym współpracownikiem CPH.

